

MATIJA PAVIĆ – MILKO CEPELIĆ, Josip Juraj Strossmayer. Biskup bosansko-djakovački i sriemski god. 1850.–1900., U pravi trenutak, Đakovo, 1994. (reprint)

Josip Juraj Strossmayer (Osijek, 1815. – Đakovo, 1905.) jedna je od središnjih figura hrvatske političke, društvene, crkvene i kulturne povijesti u drugoj polovici XIX. stoljeća. Svojim poslanicama i govorima, političkim i religioznim radom, te kulturno-prosvjetnim i crkvenim mecenatstvom, ostavio je neizbrisiv trag u Hrvatskoj, ali i izvan njezinih okvira. Kontroverzno tumačenje njegove djelatnosti traje sve do današnjih dana.

U gotovo nepreglednoj bibliografiji o Strossmayeru svakako je nezaobilazna prigodna monografija, objavljena prvi put u Zagrebu 1904., dva kanonika đakovačkog kaptola, Matije Pavića i Milka Cepelića. Živeći dugo vremena u neposrednoj blizini biskupa Strossmayera i pozoro prateći njegovu javnu djelatnost, bili su sudionici ili, barem, svjedoci biskupovih postupaka, komentara ili reagiranja na aktualne crkvene, političke i kulturne prilike u Hrvatskoj, Habsburškoj monarhiji i Europi. Time je njihova monografija o Strossmayeru stekla djelimično i karakter izvornog djela, jer autori citiraju, u cjelini ili opširnim izvodima, veći broj dokumenata, značajnih za biskupovu javnu djelatnost.

Knjiga je podijeljena na četiri osnovna poglavlja. Prvo poglavlje predstavlja uvod (str. 1–24) u kojem se daje kratki životopis Strossmayerovih prethodnika – biskupa Bosansko-dakovačke i srijemske biskupije u razdoblju 1773.–1849. godine.

Drugo poglavlje (25–414) govori o Strossmayeru kao biskupu u Katoličkoj crkvi, odnosno obrađuje se crkveno-religiozni aspekt njegove djelatnosti. Autori najprije opisuju Strossmayerovo djetinjstvo i mladost, te djelovanje u bečkom Augustineumu 1847.–1849. godine. Detaljno su opisane biskupova konsekracija, tj. ustoličenje za đakovačkog biskupa u rujnu 1850. godine; prilike u đakovačkom sjemeništu; Strossmayerovo značenje za kršćanski i katolički život u njegovoj biskupiji, te građenje đakovačke stolne crkve. Za crkvenu povijest važnost ima opširan opis Strossmayerova djelovanja na Prvom vatikanskom koncilu (1869.–1870.), te njegovi odnosi s papama Pijom IX. i Leonom XIII. Autori nastoje naglasiti veliku važnost biskupa Strossmayera za očuvanje temeljnih katoličkih vrijednosti, a osobito ideje ekumenizma, odnosno jedinstva kršćanskih crkava pod Papom kao vrhovnim crkvenim poglavarom. Ova unijatska ideja, kao bitna komponenta katoličkog ekumenizma i u XIX. stoljeću, bila je uglavnom prešućivana u historiografskim radovima u bivšoj Jugoslaviji, zbog nastojanja da se što više istakne Strossmayerovo »jugoslavensko« opredjeljenje.

Drugo poglavlje (415–843) obrađuje Strossmayerovo djelovanje u političkom, kulturnom i državnom životu Hrvatske. Opširno je opisan Strossmayerov rad u Pojačanom carevinskom vijeću u Beču 1860., Banskim konferencijama u Zagrebu 1860.–1861. i 1865., Saboru Hrvatske 1861. i 1865.–1867., te na mjestu velikog župana Virovitičke županije 1861.–1862. godine. Na mnogim mjestima doneseni su i cjeloviti Strossmayerovi govori ili opširni izvanci iz njih, tako da mogu poslužiti i kao izvorna građa. Za biskupovo državno-političko djelovanje Cepelić i Pavić ističu, kao njezino najbitnije obilježje, Strossmayerovo nastojanje da se Hrvatskoj osigura slobodan i samostalan razvitak. To je, konkretno, značilo težnju za državnom samostalnošću Hrvatske u okviru Habsburške monarhije (428), te za preuređenjem Monarhije u »federaciju« u kojoj bi Hrvati okupili oko sebe druge Južne Slavene u Austriji i Bosni (531–532). Knjiga je izašla početkom XX. stoljeća i autorima je nepoznata hipoteza, raširena u historiografiji nakon 1918., o tobožnjoj težnji Strossmayera da se dugoročno osnuje država svih Južnih slavena izvan Monarhije.

Autori su posebnu pozornost posvetili Strossmayerovu odnosu prema Zagrebačkom sveučilištu, Akademiji znanosti i umjetnosti, te galeriji slika. »Jugoslavenski naziv Akademije opravdano su objasnili težnjom da se naglasi važnost kulturne i moralne sloge

malih južnoslavenskih naroda pred moćnijim vanjskim neprijateljima. Obraden je i biskupov odnos prema Bosni, kao i prema pojedinim slavenskim i južnoslavenskim narodima s naglaskom na Strossmayeru uvjerenju o potrebitosti njihove sloge i suradnje. U odnosu prema Srbima autori su istaknuli da biskup nikada nije namjeravao žrtvovati hrvatsku državnost radi sloge sa Srbima.

U četvrtom poglavlju (845–935) opisano je stanje i razvoj dakovačkog vlastelinstva tijekom druge polovice XIX. stoljeća s brojnim podacima o njivama, livadama, zvjerinjacima, porezima, segregacijom, prometnim putovima, ovčarstvu itd. Poglavlje pruža dobar uvid u biskupov materijalni položaj bez kojeg ne bi mogao razviti izvanrednu mecenatsku djelatnost na političkom, kulturnom, crkvenom i školskom planu.

U završnom poglavlju (939–965) opisana je svečanost proslave pedesetogodišnjice Strossmayerova biskupovanja u rujnu 1900. godine.

Vrijednost djela M. Pavića i M. Cepelića o biskupu Strossmayeru jest, prije svega, u brojnim podacima o njegovu životu i djelovanju u politici, kulturi i Crkvi. Knjiga, međutim, nema karakter stručnoga historiografskoga djela, niti su je autori tako zamislili. Bilješke ne postoje, a samo su izuzetno navedeni izvori, kojima su se autori služili. Prisutna je i tendencija idealiziranja Strossmayera, iako je njegov povijesni lik realno prikazan.

Tomislav Markus

VJEKOSLAV CVRLJE, Vatikanska diplomacija. Pokoncilski Vatikan u međunarodnim odnosima, školska knjiga i Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992., 383 str.

Knjiga uglednoga hrvatskoga politologa dr. Vjekoslava Cvrlja (1915.) govori o političkoj i diplomatskoj djelatnosti službenog Vatikana u međunarodnim odnosima Europe i svijeta od završetka Drugoga vatikanskoga koncila (1965.) do početka 90-ih godina XX. stoljeća. Pod »diplomacijom« autor, prema vlastitim riječima, ne obuhvaća samo sredstva provođenja određene vanjske politike, nego i kreatorne strateške orijentacije vatikanske vanjske politike (str. 330).

U prvom poglavlju (5–26) autor daje kratak pregled međudržavnog položaja papinstva i Papinske države od njezina osnivanja u VIII. stoljeću do zaključenja Lateranskih sporazuma 1929. između Vatikana i Italije. Ukratko je obraden pojam Vatikana, osnivanje Papinske države, sukobi papinstva i carstva, reformacija, prosvjetiteljstvo i francuska revolucija, risorgimento i slom Papinske države, te socijalna doktrina Lava XIII. Posebno su navedeni i objašnjeni Lateranski sporazumi, te njihova modifikacija 1984. godine (20–26).

U drugom poglavlju (29–40) izneseni su podaci o osnovnim smjernicama postkoncilске vatikanske diplomacije, njezinim stalnim organima i strukturama, te o broju i raširenosti papinskih predstavništava – apostolskih nuncijatura i apostolskih delegacija.

Treće poglavlje (45–293) detaljno obrađuje političko i diplomatsko djelovanje postkoncilске vatikanske diplomacije i pojedinih papa, kao i osnovne teze iznesene u njihovim enciklikama. Pontifikat Ivana XXIII. (1958.–1963.), koji vremenski ne pripada postkoncilskom razdoblju, dr. Cvrlje označio je kao novu epohu u povijesti Crkve, jer je došlo do distanciranja Vatikana od tzv. atlantizma ili prenaplašenog identificiranja Vatikana sa za-